

Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö 2022

*En undersökning genomförd
mars–april 2022*

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarförbundet

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Förslag från Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet.....	5
Undersökning	7
Övergripande om respondenterna	7
Undersökningens frågeområden	10
Arbete och arbetssituation.....	11
Antal elever per studie- och yrkesvägledare	13
Antalet erbjudna vägledningstillfällen per elev i grund- och gymnasieskolan.....	16
Tid för fortbildning	17
Arbetsbelastningen under coronapandemin	18
Hälsa	19
Diskriminering och trakasserier	21
Metodbeskrivning	22
Referenser	23

Förord

En hållbar arbetsmiljö för studie- och yrkesvägledare är avgörande om vi ska kunna ge Sveriges elever goda kunskaper, insikter och verktyg för att göra väl underbyggda val kring vidare studier och yrkesbana. Man skulle kunna gå så långt som att hävda att det handlar om bättre livschanser. En kvalitativ studie- och yrkesvägledning måste finnas då kraven på våra unga ökar i allt snabbare takt, både när det gäller utbildningskraven och specialiseringsgraden på arbetsmarknaden. Arbetsmiljön har självklart också stor betydelse för om vi ska kunna rekrytera fler vägledare och behålla de som redan arbetar i yrket. Staten har dessutom genomfört flera utbildningssatsningar, också på grund av coronapandemin, som kräver god tillgång till vägledningsinsatser för att kunna bli så effektiva som möjligt. Nu senast handlar det om reformen med införande av ett nytt statligt omställningsstudiestöd för yrkesverksamma, där många kan antas vara i behov av vägledningsinsatser. Då krävs att vi har studie- och yrkesvägledare som har kraft och kompetens att ta sig an uppdraget, både för de vuxna och för eleverna i skolan.

Denna arbetsmiljöundersökning visar, precis som den som Lärarnas Riksförbund genomförde 2020, att det finns anledning att känna fortsatt oro och frustration över studie- och yrkesvägledarnas arbetssituation. Många har fortfarande inte hållbara tjänster utan tvingas vägleda ett större antal elever än vad de har tidsmässiga förutsättningar för. Studie- och yrkesvägledare tvingas också ofta att utföra arbetsuppgifter utan koppling till kärnuppdraget, vilket bidrar till ökad stress och orimlig arbetsbelastning. Därutöver har Coronapandemin och dess följdverkningar inneburit ökad arbetsbelastning och arbetsmiljöutmaningar. Undersökningen visar också att vi har ett problem med att eleverna grund- och gymnasieskolan inte erbjuds tillräckligt med individuell studie- och yrkesvägledning.

Vi vill uppmana staten och arbetsgivarna att ta krafttag för att förbättra villkoren för Sveriges studie- och yrkesvägledare. Till exempel måste regeringen damma av förslagen i den statliga utredningen *Framtidsval* som presenterades 2019. Det är hög tid att gå från ord till handling om vi vill att dagens och framtidens elever ska kunna göra välgrundade val av utbildning och yrke på ett sätt som blir bra både för individen och för samhället i stort.

Åsa Fahlen

Förbundsordförande Lärarnas Riksförbund

Johanna Jaara Åstrand

Förbundsordförande Lärarförbundet

Från 1 januari 2023 leder vi Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Syftet med föreliggande rapport är att presentera en bild av studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö. Den senaste undersökningen genomfördes 2020. Lärarnas Riksförbund har ställt en arbetsmiljöenkät till samtliga, nästan 2 000, yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare som är medlemmar i förbundet. Av dessa besvarade 795 personer hela enkäten, vilket ger en netto-svarsfrekvens på 43 procent (se metodbeskrivning och urval för detaljer).

Undersökningens huvudresultat

Över lag bekräftas den bild av studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö och arbetssituation i övrigt som framkom i 2020 års arbetsmiljöundersökning. Nedan sammanfattas några centrala resultat.

- **Fortsatt missnöje med arbetssituationen**

Även om en svag ökning i nöjdhet kan skönjas jämfört med 2020 så är nära hälften av alla studie- och yrkesvägledare inte nöjda med sin totala arbetssituation. Resultatet är alltså fortsatt sämre jämfört med arbetsmiljöundersökningen från 2011 då 60 procent uppgav sig vara nöjda. Minst nöjda är vägledarna med tilldelade resurser, rutiner för konflikthantering, och tydlighet vad gäller befogenheter.

- **Rektor/chef ger ofta otillräckliga förutsättningar för vägledningsarbetet**

Precis som 2020 är det en femtedel av studie- och yrkesvägledare som upplever att rektor/chef inte ger tillräckligt goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. Minst nöjda är studie- och yrkesvägledare inom grundskolan där nästan en tredjedel uppger att rektor inte ger goda förutsättningar att utföra arbetet. I sammanhanget bör nämnas att en rektors möjligheter att ge goda förutsättningar ofta är beroende hur huvudmannen prioriterar studie- och yrkesvägledningen, vilket Skolinspektionen tidigare riktat kritik mot¹.

- **Brist på tid för flera viktiga arbetsuppgifter**

Majoriteten är relativt nöjda med tiden de har för samarbete med kollegor, administrativa uppgifter och individuella vägledningssamtal. Däremot är, precis som 2020, tidsutrymmet för egen utveckling, samarbete med externa aktörer och andra typer av vägledningsinsatser (till exempel gruppvägledning och studiebesök) mer begränsat. Nästan hälften uppger också att tiden till för- och efterarbete inte räcker till.

- **Ojämn arbetsbelastning är vanligt**

Nästan 80 procent av vägledarna upplever att de har en ojämn arbetsbelastning sett över arbetsåret, en situation som varit konstant under lång tid. Orsakerna är i huvudsak att alla val genomförs under en viss period och om man dessutom har sin tjänst fördelad på olika skolenheter ligger dessa arbetstoppar samtidigt.

- **Vägledningsansvar för orimligt många elever försämrar hela arbetssituationen**

Den negativa bild som framkom 2020 kvarstår. Endast 40 procent anser att det antal elever/ individer man har ansvar för i dag rimligt. Av de som har tjänst på mer än en skolenhet är det nästan 60 procent som anser att antalet är orimligt. Det finns också ett tydligt samband mellan missnöje med den totala arbetssituationen och att man ansvarar för många elever. Det förstärker slutsatsen att antalet elever per vägledare behöver minska om vägledare ska få en rimlig arbetssituation.

- **Ökad arbetsbelastning under coronapandemin**

40 procent av vägledarna upplever att arbetsbelastningen ökat under pandemin och inga större skillnader kan iaktas beroende på vilken verksamhet man arbetar inom. Även om en majoritet är nöjda med hur arbetsgivaren hanterat situationen gentemot dom som arbetstagare så är det

¹ Se sammanfattning av Skolinspektionens kritik i utbildningsutskottets rapport *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning* (2017/18:RF24), s.74–78

en fjärdedel som är missnöjda med hur man agerat, till exempel när det gäller smittskydds-åtgärder och oklara regler för hemarbete.

- **Elever i grund- och gymnasieskolan erbjuds för lite individuell vägledning**

Endast 27 procent av vägledarna anser att eleverna i de årskurser de arbetar erbjuds tillräckligt mycket individuell vägledning utifrån deras behov. Flest vägledningstillfällen i genomsnitt erbjuds inte oväntat i årskurs 8 och 9 inför gymnasievalet, medan omfattning i grundskolans tidigare årskurser är mycket begränsad.

- **Studie- och yrkesvägledare arbetar fast de är sjuka**

Hela 85 procent av vägledarna upplever att de måste ta igen alla, eller i stort sett alla, sina arbetsuppgifter om de varit frånvarande från arbetet vid kortare sjukdom, en situation som inte förbättrats sedan 2020. 70 procent har ändå gått till arbetet under det senaste året trots att de borde varit sjukskrivna. Huvudskälen är känslan av ansvar för eleverna och att det inte finns någon annan som kan ta över ens arbetsuppgifter. Över hälften upplever att de ibland eller ofta drabbas olika fysiska besvär, sömnsvårigheter och att fritiden blir lidande på grund av arbets-situationen.

- **En del vägledare utsätts för diskriminering, trakasserier, hot eller våld**

Knappt två av tio studie- och yrkesvägledare uppger att de utsätts för diskriminering, trakasserier, hot eller våld det senaste året, vilket är 10 procent mer än hur det såg ut 2011. Även om det är ovanligt att studie- och yrkesvägledare utsätts för våld och sexuella trakasserier, så förekommer andra typer av kränkningar, till exempel åldersdiskriminering och kränkningar från chefen och kollegor.

Förslag från Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet

- **Inför riktmärken som begränsar antalet elever en studie- och yrkesvägledare som mest behöver ansvara för**

I dag är det ett stort arbetsmiljöproblem att studie- och yrkesvägledare ansvarar för väldigt många elever inom ramen för en tjänst. På basis av svaren i 2020 års undersökning tog Lärarnas Riksförbund fram förslag till riktmärken för skolväsendet, ner på skolformsnivå, som stöd till medlemmar och ombud i arbetet med att skapa hållbara tjänster. Men det måste till regleringar på nationell nivå, till exempel i Skolverkets allmänna råd. I kombination med att garanterad tid avsätts för elevernas studie- och yrkesvägledning, kan detta bidra till högre nationell likvärdighet och kvalitet.

- **Begränsa antalet skolor en studie- och yrkesvägledare behöver dela sin tjänst på**

Undersökningen visar att de studie- och yrkesvägledare, inte minst i grundskolan, som delar sin tjänst på flera skolor ofta har en svår arbetssituation. Förbunden anser att huvudregeln bör vara att en studie- och yrkesvägledare har hela sin tjänst på en skolenhet, alternativt ett vägledningscentrum. Detta behöver skolhuvudmännen ta ansvar för i samband med planering och organisering av vägledningsarbetet i den egna organisationen.

- **Låt studie- och yrkesvägledare få fokusera på kärnuppdraget**

Studie- och yrkesvägledare lägger i dag mycket arbetstid på uppgifter som inte tillhör kärnuppdraget, det vill säga studie- och yrkesvägledning i snäv och vid bemärkelse för eleverna. Många upplever bland annat en brist på tid till för- och efterarbete och att de av arbetsgivaren tilldelade resurserna inte räcker till för att kunna bedriva vägledning av hög kvalitet. Under arbetsåret är också arbetsbelastning påfallande ojämn. Förbunden anser att, precis som för lärare, att studie- och yrkesvägledares uppdrag och arbetsuppgifter måste avgränsas till kärnuppdraget; vägledning. Medan exempelvis administrativa uppgifter kopplat till prao och elevantagning måste rensas bort.

- **Säkerställ balans mellan krav och resurser för studie och yrkesvägledare**

Inför nytt verksamhetsår behöver varje studie- och yrkesvägledare ha en tydlig tjänstefördelning. I tjänstefördelningen behöver antalet elever, antalet enheter och övriga faktorer relaterade

till arbetsbelastning framgå. För en hälsosam arbetsplats för alla studie- och yrkesvägledare, med god social och organisatorisk arbetsmiljö, måste alla arbetsgivare följa regelverket inom arbetsmiljöområdet. Det innebär bland annat att arbetsgivare måste arbeta med frågor kring arbetsbelastning och systematiskt följa upp, riskbedöma samt genomföra åtgärder. Erfarenheterna visar att detta inte fungerar på många skolor. Arbetsmiljöverket behöver bättre följa upp att regelverket efterlevs.

- **Inför en minsta garanterad tid för individuell studie- och yrkesvägledning i grund- och gymnasieskolan**

Undersökningen visar att elever generellt erbjuds för lite vägledningstillfällen utifrån behoven under sin skoltid, vilket försvårar möjligheten att göra väl underbyggda val inför vidare studier och yrkesliv. Det måste rättas till genom att en minsta garanterad tid för individuell vägledning införs i de nationella styrdokumenterna. För att möjliggöra detta måste staten också aktivt satsa på att utbilda fler behöriga studie- och yrkesvägledare och höja utbildningens akademiska status.

- **Säkra fortbildning genom professionsprogram för studie- och yrkesvägledare**

Studie- och yrkesvägledare får alldeles för lite tid till adekvat fortbildning utifrån behoven. Det måste åtgärdas. Precis som för lärarna, förskollärarna och skolledarna måste ett nationellt reglerat professionsprogram för studie- och yrkesvägledare inrättas, vilket också kan ge bättre möjligheter till fortbildning och karriär och därigenom förbättra yrkets attraktivitet.

- **Inför hårdare krav för att få arbeta som studie- och yrkesvägledare**

Skollagens reglering av vilka som får tillsvidareanställas som studie- och yrkesvägledare är tandlös och garanterar i dag inte alla elever likvärdig studie- och yrkesvägledning av hög kvalitet. Den är även negativ för de utbildade vägledarnas status i skolan och därmed för deras arbetsmiljö. Skollagen måste skärpas så att de som kan anställas tills vidare som studie- och yrkesvägledare endast är personer med studie- och yrkesvägledarexamen. I förlängningen bör detta skärpas ytterligare genom ett legitimationskrav.

- **Staten måste ta huvudansvaret för resurser till studie- och yrkesvägledningen**

För att säkra elevernas rätt till studie- och yrkesvägledning och en god arbetsmiljö för vägledarna anser förbunden att ett statligt huvudansvar för finansieringen av skolan måste inkludera studie- och yrkesvägledningen. På så vis möjliggörs också att resurser för studie- och yrkesvägledningen kan fördelas enklare efter elevernas socioekonomiska bakgrund och behov.

Undersökning

Denna arbetsmiljöenkät med yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare genomfördes under mars och april 2022 och skickades ut till nästan 2 000 av Lärarnas Riksförbunds medlemmar, det vill säga samtliga yrkesverksamma medlemmar som arbetar som studie- och yrkesvägledare.

Resultaten i denna rapport bygger på de knappt 800 svar som inkom. Den senaste arbetsmiljöundersökning som genomförts med studie- och yrkesvägledare som målgrupp är från 2020², vilken till stor del innehöll samma frågor som i denna. Dessförinnan genomfördes en riktad arbetsmiljöenkät 2011³, även den innehållande ett antal frågor som återkommit både 2020 och i föreliggande undersökning, vilket ger en viss, om inte heltäckande bild av hur vägledarnas arbetsmiljö utvecklats de senaste 11 åren. I några fall redovisas därför resultat från 2011, 2020 och 2022 i samma figur.

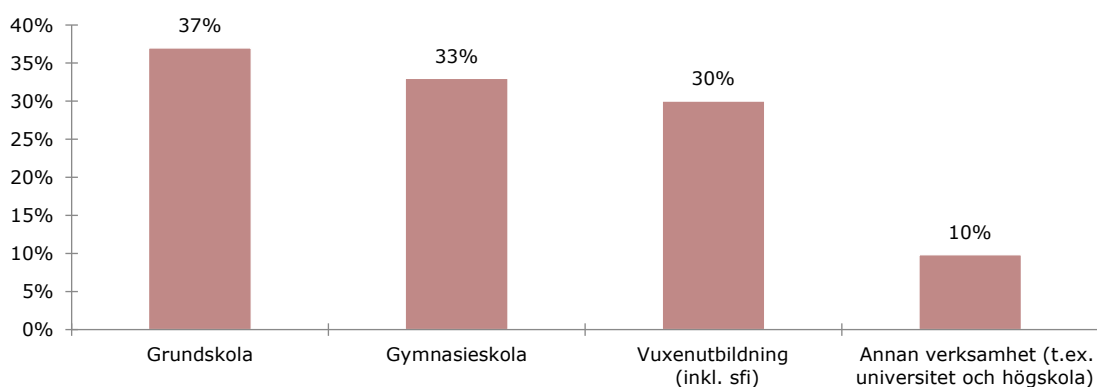
Huvuddelen av resultaten som presenteras i denna rapport rör studie- och yrkesvägledare i skolväsendet (som utgör 90 procent av respondenterna), men i några fall särredovisas också siffror som avser de som arbetar i annan verksamhet (exempelvis inom högskolan). Antalet studie- och yrkesvägledare som arbetar utanför skolväsendet och som besvarat enkäten är dock få och uppsplittrade på olika verksamheter, vilket gör att resultaten för denna grupp är begränsade vad gäller användbarhet. Om inget annat anges så ingår dock studie- och yrkesvägledare i annan verksamhet i de resultat som rör studie- och vägledarna som helhet.

Övergripande om respondenterna

Av de som svarade arbetade 90 procent inom skolväsendet och resterande andel i annan verksamhet (främst inom universitet och högskola).

Figur 1: Inom vilken skolform/verksamhet arbetar respondenterna?

Bas: Samtliga

Som framgår av figur 1 återfinns majoriteten av de svarande inom grund- och gymnasieskolan. Den absoluta merparten av respondenterna som arbetar i skolväsendet (88 procent) var anställda hos en kommunal huvudman medan 9 procent arbetade hos en enskild huvudman. Vad gäller organisation av vägledningen hos huvudmännen är det vanligaste att vägledarna arbetar på skolan/enheten med rektor som chef (70 procent). 20 procent arbetar hos en huvudman som har samlad vägledning i till exempel ett vägledningscentrum.

När det gäller könsfördelningen bland studie- och yrkesvägledarna så är den fortsatt ojämn, som framgår av figur 2 nedan. Könsfördelningen överensstämmer tämligen väl med hur det ser ut för yrkesgruppen i stort om man jämför med uppgifter från Statistiska centralbyråns yrkesregister, även om andelen män är något högre enligt SCB⁴.

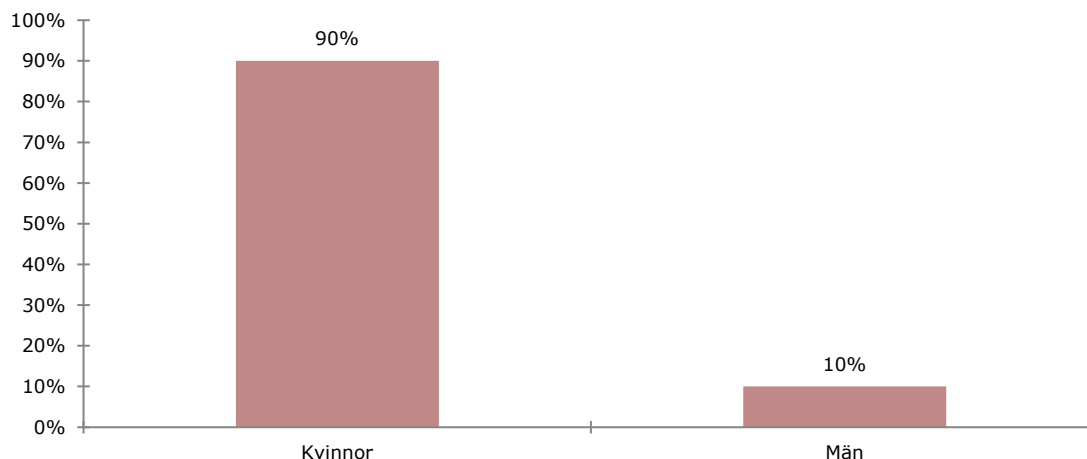
² Lärarnas Riksförbund; *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö 2020* (rapport 2011)

³ Lärarnas Riksförbund; *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö. Genomförd mars-april 2011* (rapport 2011)

⁴ Enligt SCB:s yrkesregister utgör männen 15 procent av de yrkesverksamma studie- och yrkesvägledarna med minst treårig eftergymnasial utbildning.

Figur 2: Könsfördelning

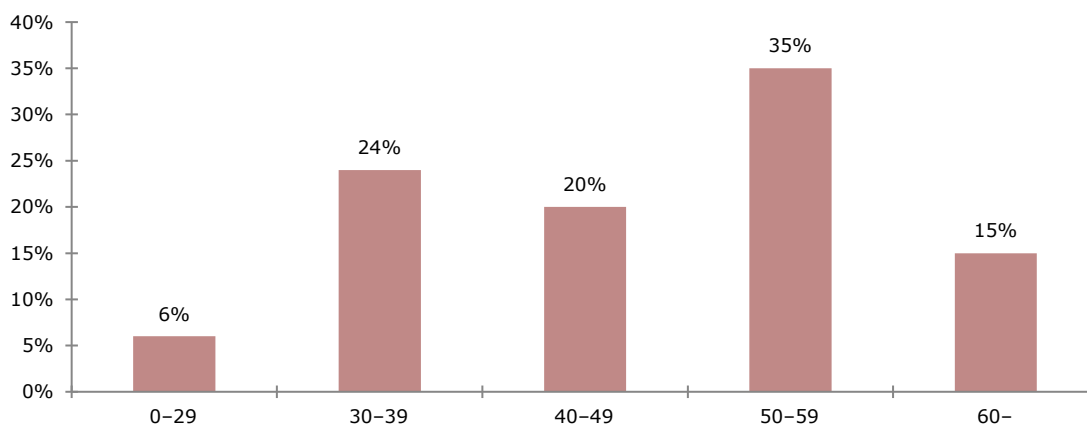
Bas: Samtliga

Undersökningen visar att ytterst få studie- och yrkesvägledare är under 30 år och hälften av vägledarna är över 50 år eller äldre (se figur 3). Jämfört med 2011 är det, precis som framgick av 2020 års undersökning, i dag fler som är äldre än 50 och även fler som är över 60 år och därmed närmar sig pension.

Figur 3: Åldersfördelning

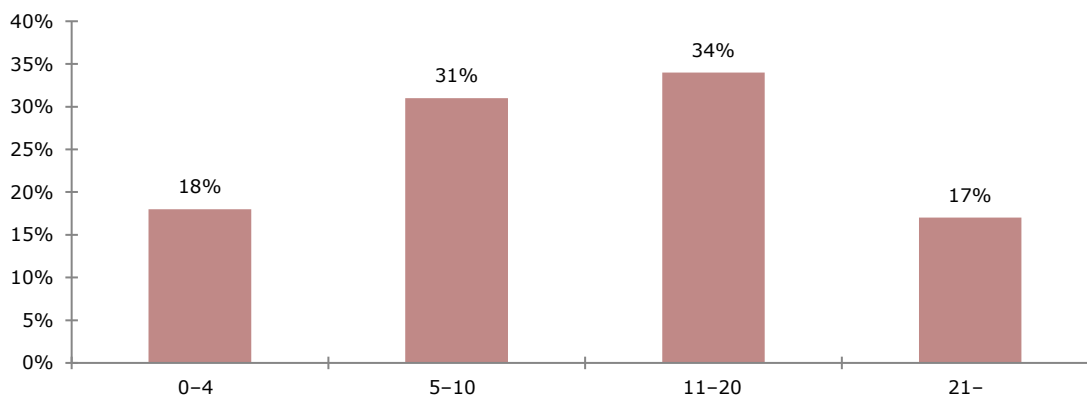
Bas: Samtliga

Den stora majoriteten av vägledarna har arbetat en längre tid inom yrket. Över 50 procent har arbetat elva år eller längre. Det skiljer sig inte nämnvärt från hur det såg ut 2020 eller 2011.

Figur 4: Antal år i yrket

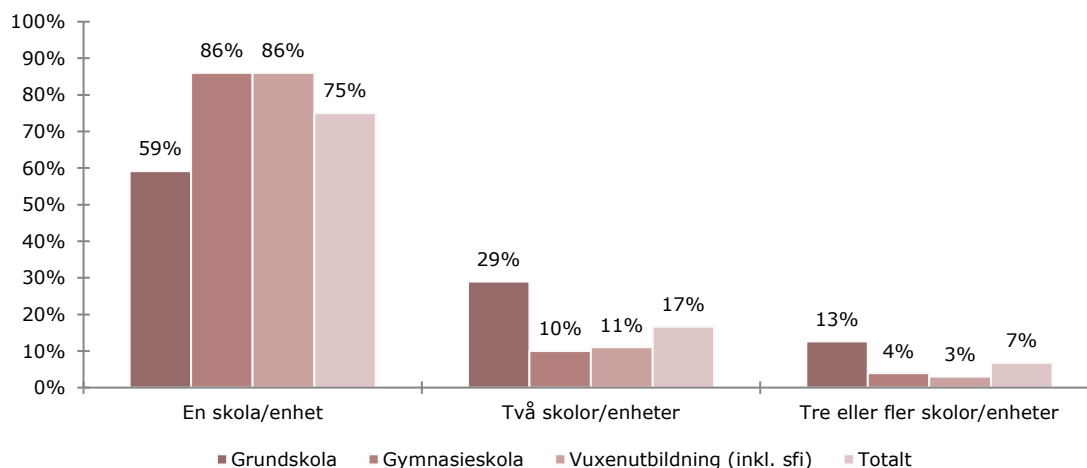
Bas: Samtliga

Som framgår av figur 5 nedan så arbetar majoriteten (75 procent) av vägledarna inom skolväsendet på en skola/enhet, vilket är färre jämfört med 2020. Det skiljer sig dock stort mellan olika skolformer, precis som framgick i 2020 års undersökning. Drygt 40 procent av vägledarna inom grundskolan arbetar på två eller fler skolenheter. Det kan också noteras att 14 procent av vägledarna inom vuxenutbildningen uppger att de arbetar på mer än en skolenhet, vilket är färre än 2020.

Figur 5: På hur många skolor arbetar studie- och yrkesvägledarna?

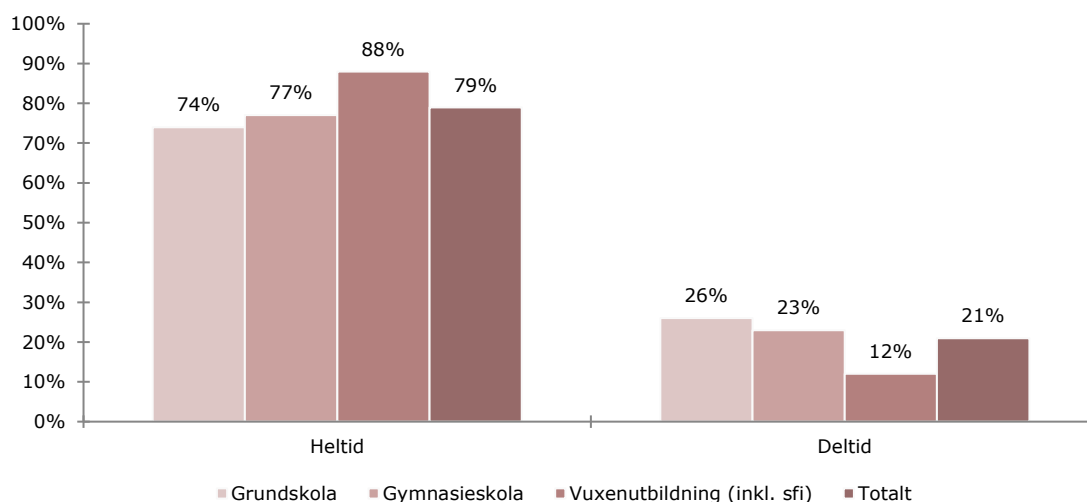
Bas: Samtliga som arbetar inom skolväsendet

Det vanligaste är att en studie- och yrkesvägledare arbetar heltid (80 procent), men även här finns det som framgår av tidigare undersökningar skillnader mellan de olika skolformerna i skolväsendet, se figur 6 nedan. Det är 26 procent av vägledarna inom grundskolan som arbetar deltid medan det är mer ovanligt inom vuxenutbildningen (12 procent). Minst vanligt med deltid är det bland de studie- och yrkesvägledare som arbetar i annan verksamhet än skolan (cirka 13 procent). För de som arbetar deltid ligger omfattningen i genomsnitt på 70 procent av en heltidstjänst. I Lärarnas Riksförbunds rapport om deltidsarbete i skolväsendet⁵ framkommer bland annat att det är vanligare bland kvinnliga vägledare med deltidsarbete och att 21 procent av vägledarna önskar arbeta mer men att arbetsgivarna inte tillåter detta. I rapporten finns mer statistik och slutsatser kring vägledares deltidsarbete.

Figur 6: Arbetar du heltid eller deltid?

Bas: Samtliga inom skolväsendet

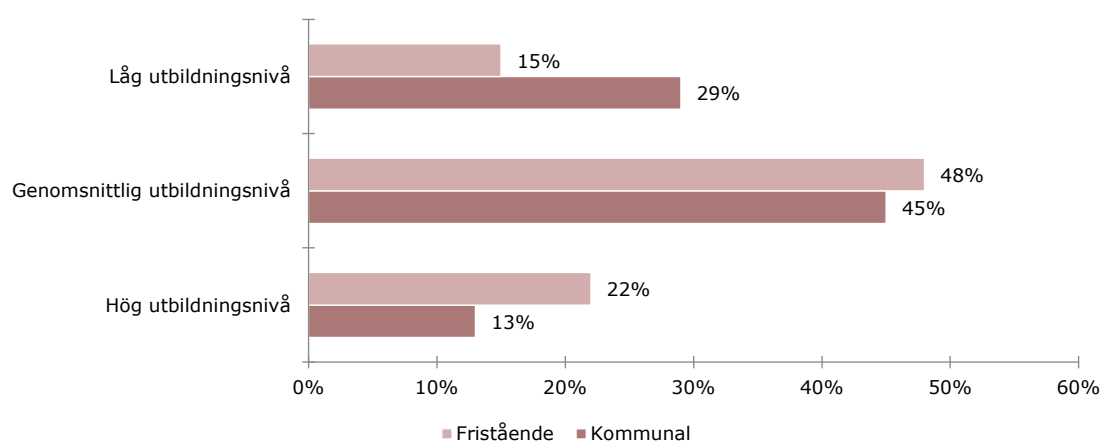

⁵ Lärarnas Riksförbund; *Arbeta deltid för att orka – en studie om deltidsarbete inom skolväsendet* (rapport 2022)

I denna undersökning ställdes också en fråga där studie- och yrkesvägledarna i grund- och gymnasieskolan ombads uppskatta vilken genomsnittlig utbildningsnivå som föräldrarna till eleverna på den skola man arbetar har, se figur 7. Frågan fanns inte med i föregående undersökningar. Syftet var att få en grov bild av hur skillnaderna i arbetsmiljö och elevantal kan se ut för vägledare på skolor med olika elevsammansättning. Resultaten bör dock tolkas med försiktighet då det rör sig om vägledarnas bedömning och inte någon statistisk bakgrundsdata på skolnivå med statistik om föräldrarnas utbildningsnivå. Det bör också beaktas att många vägledare svarade att de inte kunde bedöma hur det ser ut (exempelvis cirka en femtedel av vägledarna i gymnasieskolan jämfört med 10 procent av vägledarna i grundskolan). Den övergripande bild som framträder överensstämmer dock i grova drag med andra studier som visar att eleverna på fristående skolor i genomsnitt har starkare socioekonomisk bakgrund än eleverna på kommunala skolor, åtminstone vad gäller grundskolan⁶.

Figur 7: Skolors elevunderlag per huvudmannatyp utifrån vägledarnas uppskattning av elevernas föräldrars utbildningsnivå

Bas: Vägledare i grund- och gymnasieskolan

Undersökningens frågeområden

De frågeområden som undersökningen omfattar är:

1. Arbete och arbetssituation
2. Hälsa
3. Diskriminering och trakasserier

Utöver dessa områden har också ett antal frågor ställts om hur mycket individuell studie- och yrkesvägledning elever i skolan erbjuds, hur mycket fortbildning som vägledarna genomgick 2021 samt om hur coronapandemin påverkat arbetssituationen. I denna undersökning ingår endast en fråga om fortbildning jämfört med det större antal som fanns med 2020. I framtida undersökningar är dock avsikten att återkomma med fler frågor i syfte att kunna följa utvecklingen över tid när det gäller studie- och yrkesvägledares fortbildningssituation.

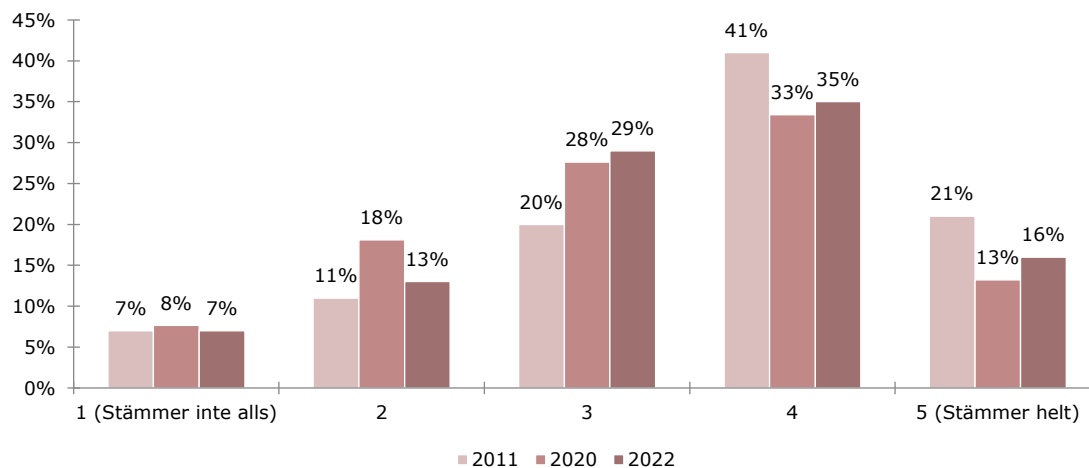
⁶ Se till exempel *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan* - bilaga 7 till Långtidsutredningen (SOU 2019:40) samt Lärarnas Riksförbund & Sveriges Skolläda förbund; *En alltmer uppdelad skola* (rapport 2021)

Arbete och arbetssituation

I undersökningen ställdes ett antal frågor som rör studie- och yrkesvägledarnas arbete och arbetssituation.

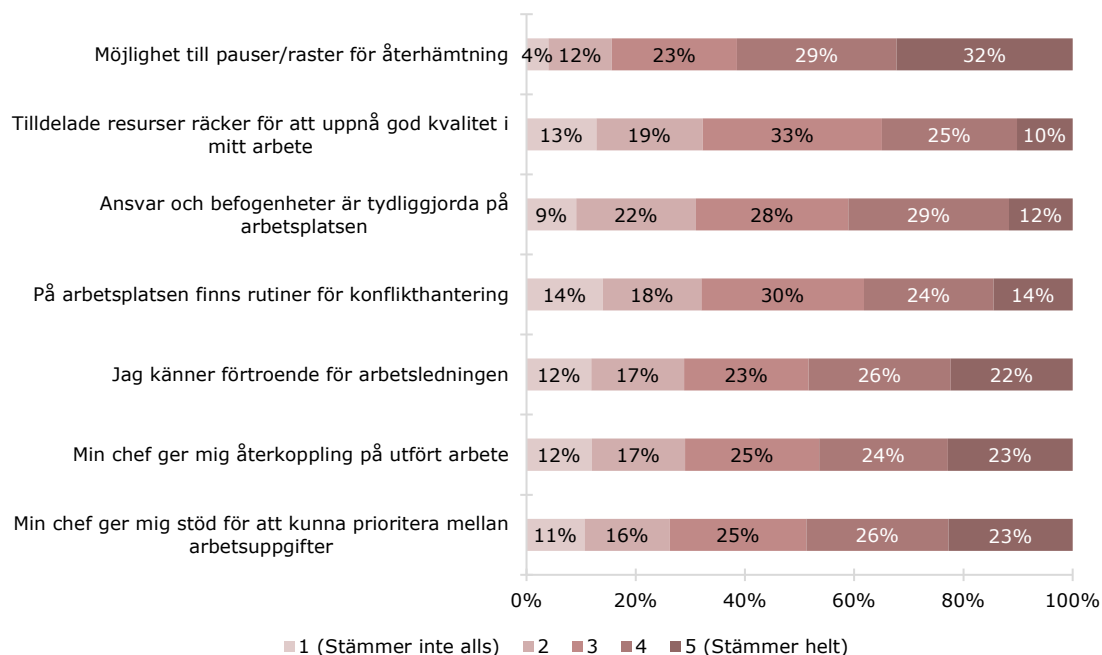
**Figur 8: Hur väl stämmer följande in på din arbetssituation?
"Jag är nöjd med min totala arbetssituation"**

Bas: Samtliga

Figur 9: Hur väl stämmer följande in på din arbetssituation?

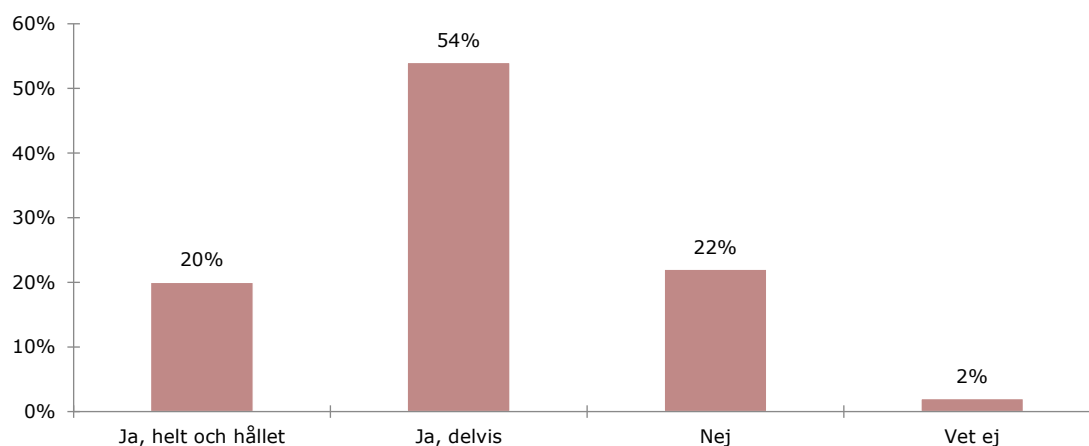
Bas: Samtliga

Drygt hälften (51 procent) av samtliga studie- och yrkesvägledare är nöjda med sin totala arbetssituation, vilket är en liten förbättring jämfört med resultaten i undersökningen från 2020 (se figur 8). Nöjdheten är dock fortfarande mindre jämfört med resultaten i 2011 års undersökning då över 60 procent uppgav att man var nöjda. Graden av nöjdhet med den totala arbetssituationen skiljer sig inte signifikant mellan olika skolformer i skolväsendet, vilket skiljer sig från undersökningen 2020 då vägledare i grundskolan var mindre nöjda än övriga kategorier. Vägledare som arbetar i annan verksamhet är något nöjdare än de som finns i skolan, även om skillnaden är relativt liten. Minst nöjda är vägledarna med tilldelade resurser, tydlighet vad gäller ansvar och befogenheter samt rutiner för konflikthantering.

Figur 10: Anser du att din rektor/chef ger goda förutsättningar för arbetet med SYV på din skola/arbetsplats?

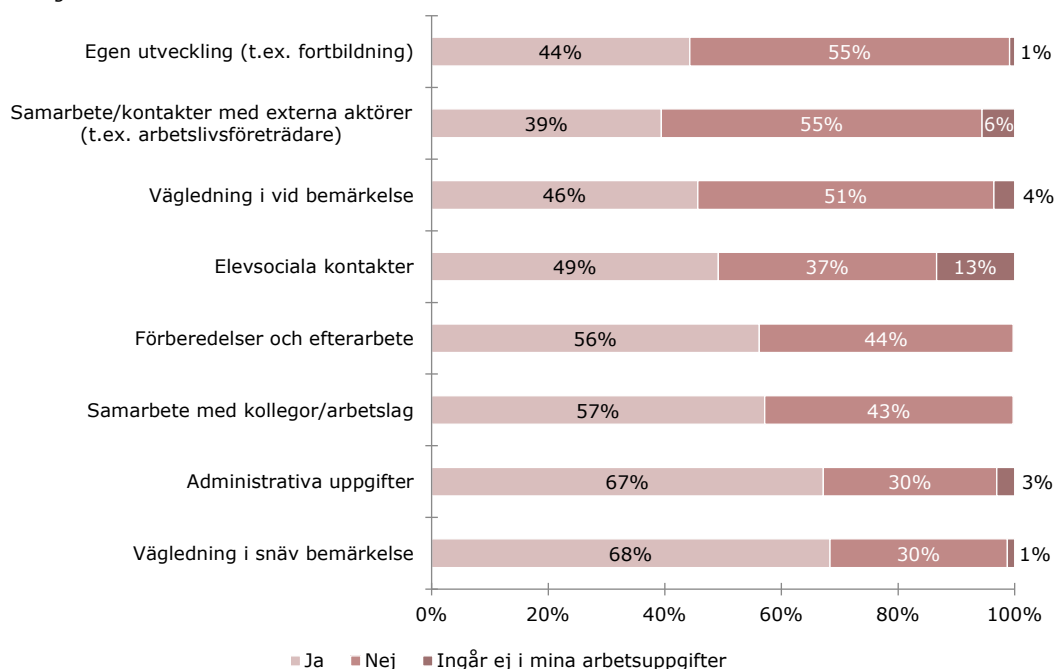
Bas: Samtliga

Som framgår av figur 10 är det fortfarande ganska många studie- och yrkesvägledare (drygt en femtedel) som inte är nöjda med de förutsättningar som chefen på arbetsplatsen ger för arbetet med studie- och yrkesvägledning. De som arbetar i annan verksamhet (till exempel universitet och högskola) än skolväsendet är nöjdare med förutsättningarna, men resultatet bör tas med försiktighet givet fåtalet respondenter inom kategorin "Annan verksamhet". Ingen signifikant skillnad mellan kommunalt och privat anställda vägledare i skolväsendet kan noteras. De som är minst nöjda är de som arbetar inom grundskolan där nästan en tredjedel uppger att rektor inte ger goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning.

Figur 11: Har du tillräckligt med tid inom den ordinarie arbetstiden för följande arbetsuppgifter?

Bas: Samtliga

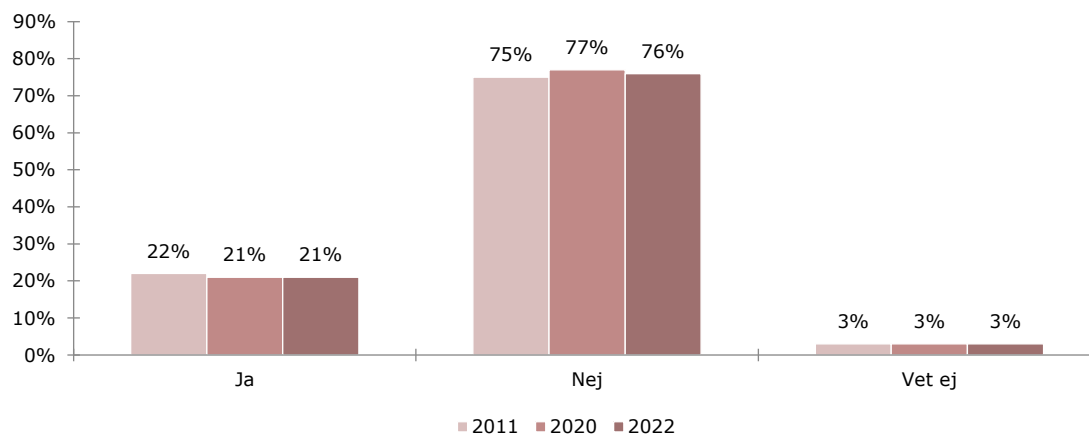

Majoriteten av samtliga respondenter är relativt nöjda med den tid de har för samarbete med kollegor, administrativa uppgifter, vägledning i snäv bemärkelse (ska här förstås som den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal). Minst nöjd är man med tiden till egen utveckling, samarbete med externa aktörer och vägledning

i vid/bred bemärkelse (till exempel arbete med praktisk arbetslivserfarenhet, undervisning om arbetslivet, studiebesök med mera). Det kan också noteras att drygt 40 procent uppger att tiden för för- och efterarbete inte räcker till. Vägledare som arbetar utanför skolväsendet är generellt sett mer nöjda än de som arbetar i skolan när det gäller samtliga arbetsuppgifter. Studie- och yrkesvägledare som har sin tjänst fördelad på två eller fler skolor upplever att de har mindre tid för framför allt vägledning i vid respektive snäv bemärkelse.

Figur 12: Anser du att du har en jämn arbetsbelastning över läsåret/året?

Bas: Samtliga

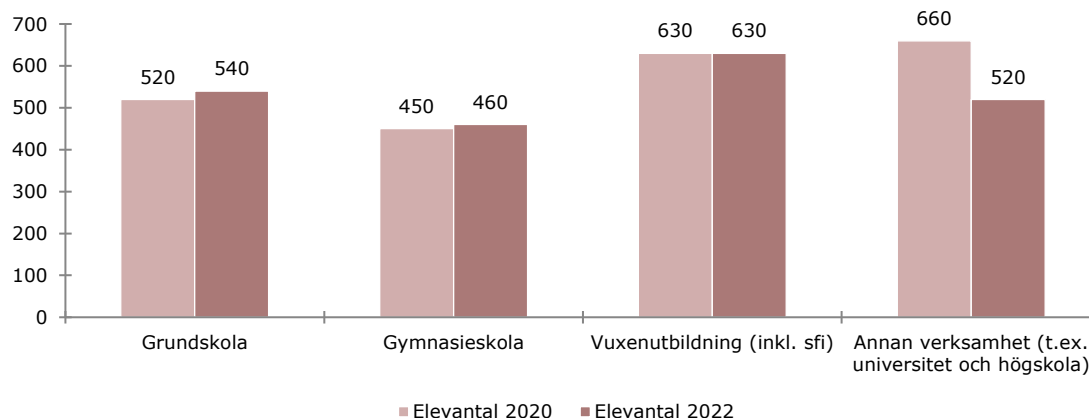
Som framgår av figur 12 så är det cementerat problem att studie- och yrkesvägledarnas arbetsbelastning är väldigt ojämn över året. Inget har i princip förändrats sedan 2011. Orsaken är till stor del att alla val genomförs under en viss period och om man har sin tjänst fördelad på flera skolor ligger ofta dessa arbetstoppar samtidigt.

Antal elever per studie- och yrkesvägledare

En faktor som har stor betydelse för arbetsbelastningen är hur många elever/individer som en studie- och yrkesvägledare har ansvar för inom ramen för sin tjänst. Det är vanligt att en studie- och yrkesvägledare förväntas hålla individuella vägledningssamtal med sina elever och genomföra andra insatser med koppling studie- och yrkesvägledning, till exempel kontakter med praktikplatser och annat. Lärarnas Riksförbund undersökte för första gången i samband med arbetsmiljöundersökningen 2020 hur många elever en studie- och yrkesvägledare i genomsnitt ansvarar för, vilket följts upp i samband med föreliggande undersökning.

Figur 13: Genomsnittligt antal elever per studie- och yrkesvägledare 2022 respektive 2020 (omräknat till heltidstjänster)

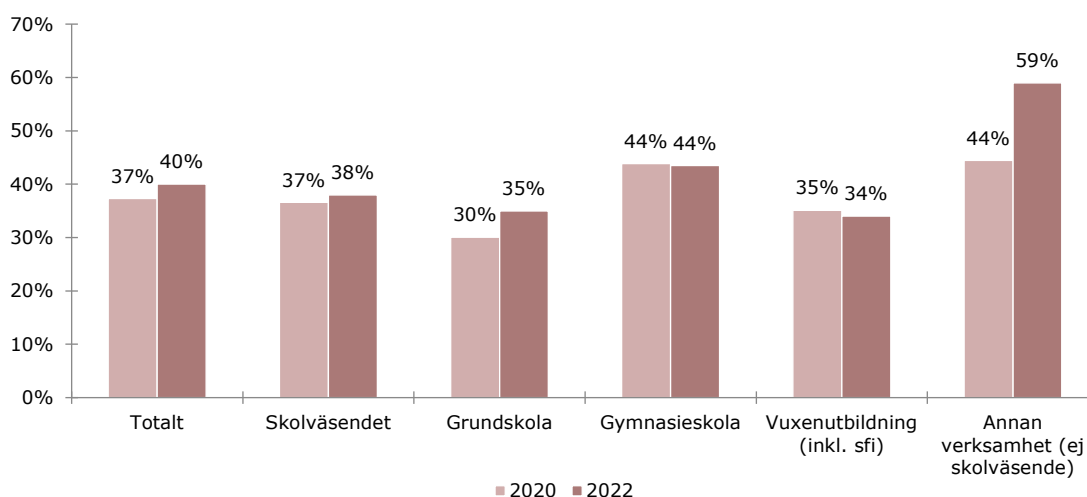
Bas: Samtliga

Som framgår av figur 13 har inte situationen förändrats nämnvärt, annat än att vägledare i grund- och gymnasieskolan i genomsnitt har något fler elever och att vägledare verksamma inom till exempel universitet och högskola hade betydligt färre individer som man ansvarar för. Det sistnämnda kan möjligen vara en effekt av coronapandemin som påverkade inte minst universitet och högskolor men det är svårt att dra någon säker slutsats.

Figur 14: Andelen som svarade "Ja" på frågan om antalet individer man som vägledare ansvarar för inom sin tjänst är rimligt för att kunna ge kvalitativ studie- och yrkesvägledning utifrån behoven

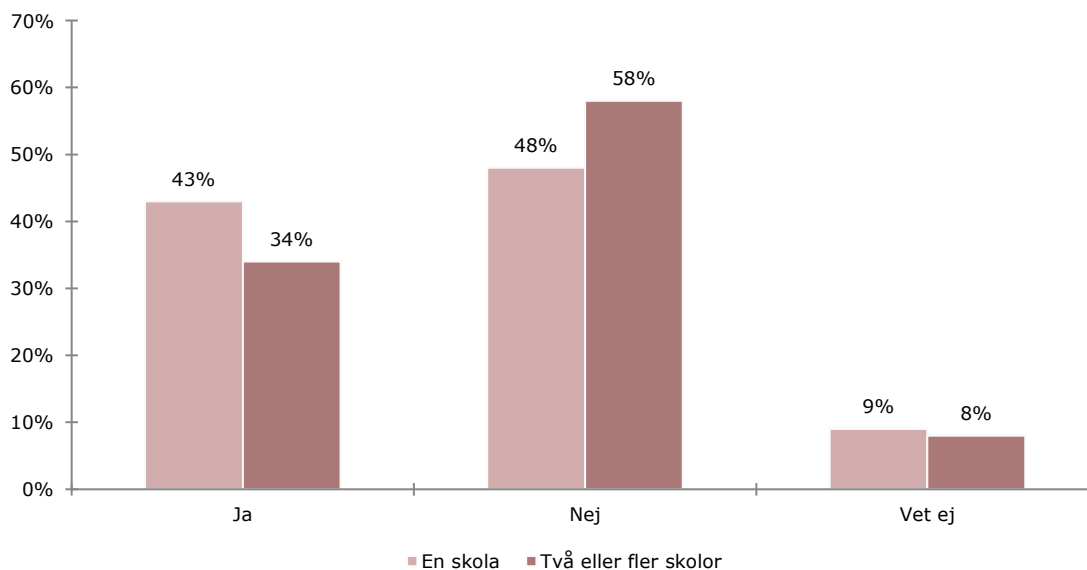
Bas: Samtliga

Som framgår av figur 14 anser 2022 fortfarande 40 procent av det totala antalet studie- och yrkesvägledare att det antal elever man har ansvar för inom sin tjänst är rimligt. Fortfarande är det nästan 60 procent av vägledarna i grundskolan som anser att antalet elever inte är rimligt. Det är också nästan 60 procent av de som har sin tjänst fördelad på flera skolor som inte anser att antalet elever är rimligt (se figur 15). Ingen nämnvärd skillnad mellan vägledare på kommunala respektive fristående skolor kan iakttas.

Figur 15: Är det antal individer du som vägledare ansvarar för i dag rimligt för att du ska kunna ge dem en kvalitativ studie- och yrkesvägledning utifrån deras behov?

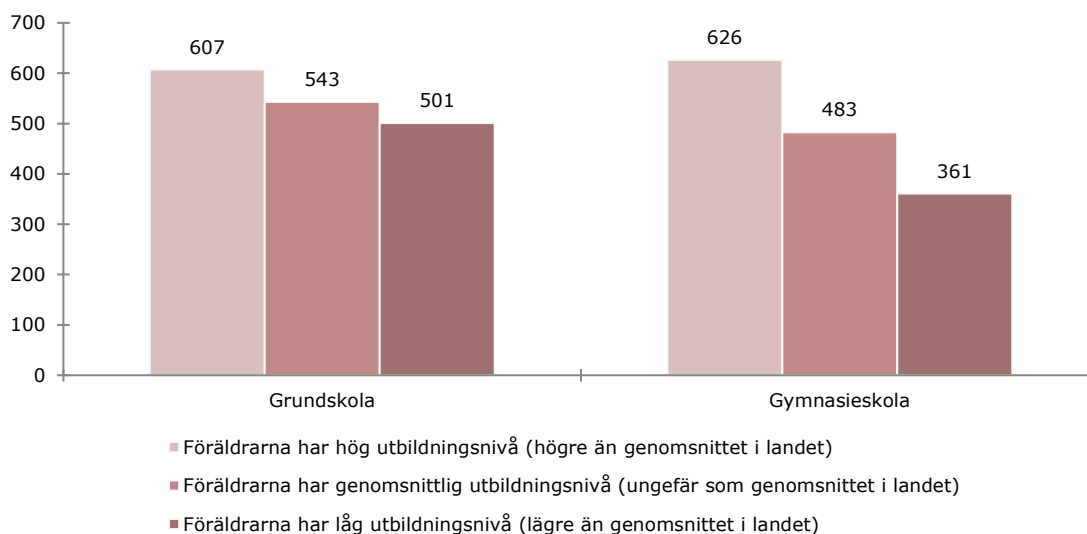
Bas: Vägledare inom skolväsendet som arbetar på en eller flera skolenheter

När man korskör resultaten för genomsnittligt antal elever per vägledare med frågan om hur vägledarna i grund- och gymnasieskolan uppskattar att elevernas föräldrars utbildningsnivå ser ut framträder en intressant bild, se figur 16. Det framgår att de vägledare som arbetar på skolor där föräldrarnas utbildningsnivå är låg i genomsnitt har ansvar för betydligt färre elever än de som arbetar på skolor där eleverna har en starkare socioekonomisk bakgrund. Särskilt tydligt är detta i gymnasiet. Detta skulle kunna tolkas positivt, givet att behovet av mer och kompensatorisk studie- och yrkesvägledning är större för elever med svagare socioekonomisk bakgrund, inte minst inför viktiga valsituationer. Å andra sidan kan förstås även elever med starkare socioekonomisk bakgrund har stora behov och det blir då förstås orimligt med ett för högt antal elever per vägledare även på sådana skolor, vilket nu är fallet.

Figur 16: Genomsnittligt antal elever per studie- och yrkesvägledare korsat med föräldrarnas uppskattade utbildningsnivå

Bas: Vägledare inom grund- och gymnasieskola

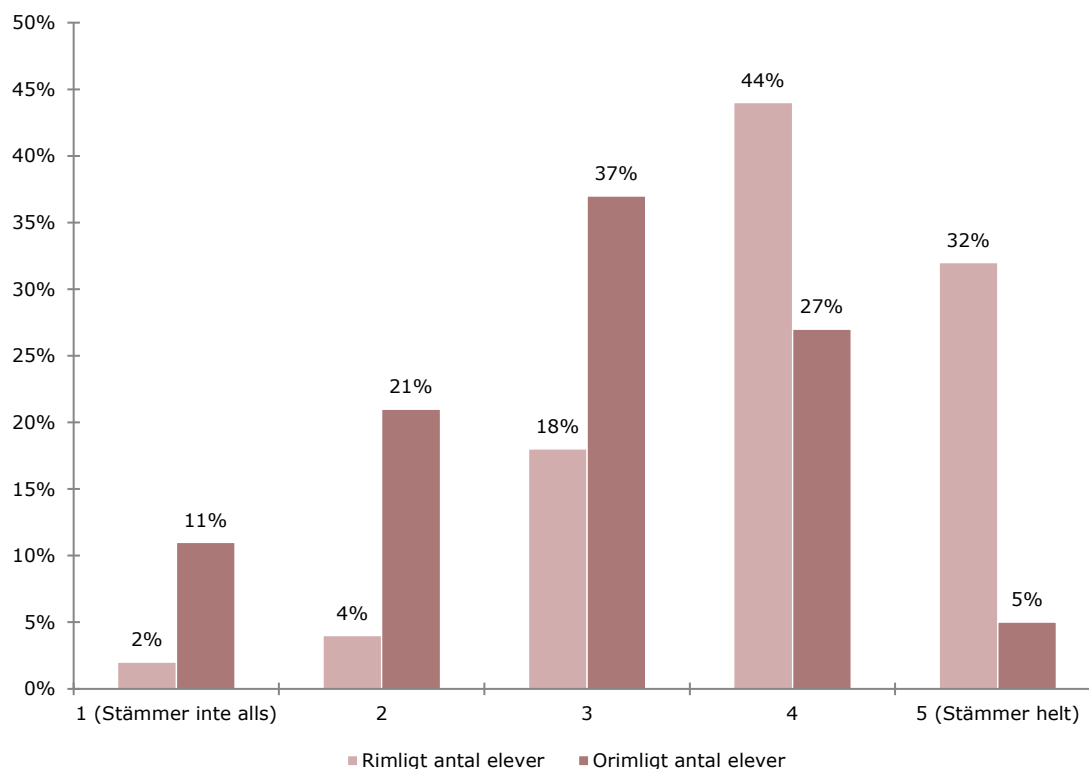
Lärarnas Riksförbund tog, på basis av resultaten i 2020 års undersökning samt diskussioner med referensgrupper av yrkesverksamma vägledare i olika skolformer, fram förslag på riktmärken för maxantal elever per vägledare i skolväsendet⁷. Syftet var att bidra med underlag till fackliga företrädare och enskilda medlemmar att kunna få mer hållbara tjänster när man för diskussioner med sin chef. Resultaten i årets undersökning visar att det genomsnittliga antalet elever per vägledare inte minskat, snarare ökat något. Det finns därför all anledning att fortsätta följa upp hur det ser ut och verka för en förändring.

Avslutningsvis finns det, som framgår av figur 17 nedan, en tydlig korrelation mellan hur nöjd man är med sin arbetssituation och om man upplever att man ansvarar för ett rimligt antal elever/individer eller inte. Det understryker vikten av det behövs någon form av nationella riktvärden eller regleringar som sätter en gräns för hur många elever en vägledare som mest ska behöva ansvara för om man vill säkra en hållbar arbetsmiljö för studie- och yrkesvägledare.

⁷ www.lr.se/lon-lagar--avtal/arbetstid/antal-elever-per-studie--och-yrkesvagledare

Figur 17: Nöjdhet med den totala arbetsituationen i relation till om man ansvarar för ett rimligt antal elever eller inte

Bas: Samtliga

Antalet erbjudna vägledningstillfällen per elev i grund- och gymnasieskolan

I denna undersökning ombads studie- och yrkesvägledare i grund- och gymnasieskolan uppskatta hur mycket individuell (personlig och/eller i grupp) studie- och yrkesvägledning⁸ eleverna erbjuds per årskurs i den skola och skolform som man arbetar inom⁹. Syftet var att försöka ta reda på hur många sådana vägledningstillfällen som erbjuds eleverna då det i dag saknas nationella regleringar kring en minsta garanterad tid för individuell vägledning i grund- och gymnasieskolan, vilket många, inte minst Lärarnas Riksförbund, efterfrågat. Samtidigt betonas i styrdokumenten, inte minst skollagen, att elever i alla skolformer ska ha tillgång till personal så att deras behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses. Det innebär, vilket också framkom i denna undersökning, att man på många skolor inte erbjuder något fast antal vägledningstillfällen utan att omfattningen till stor del styrs av hur många samtal eller möten som eleverna själva efterfrågar samt hur mycket resurser (framför allt personella) som finns tillgängliga för vägledningsinsatser. Resultaten bör därför tolkas med försiktighet men ger ändå en viss bild av i vilken omfattning eleverna erbjuds studie- och yrkesvägledning i så kallad *snäv bemärkelse*.

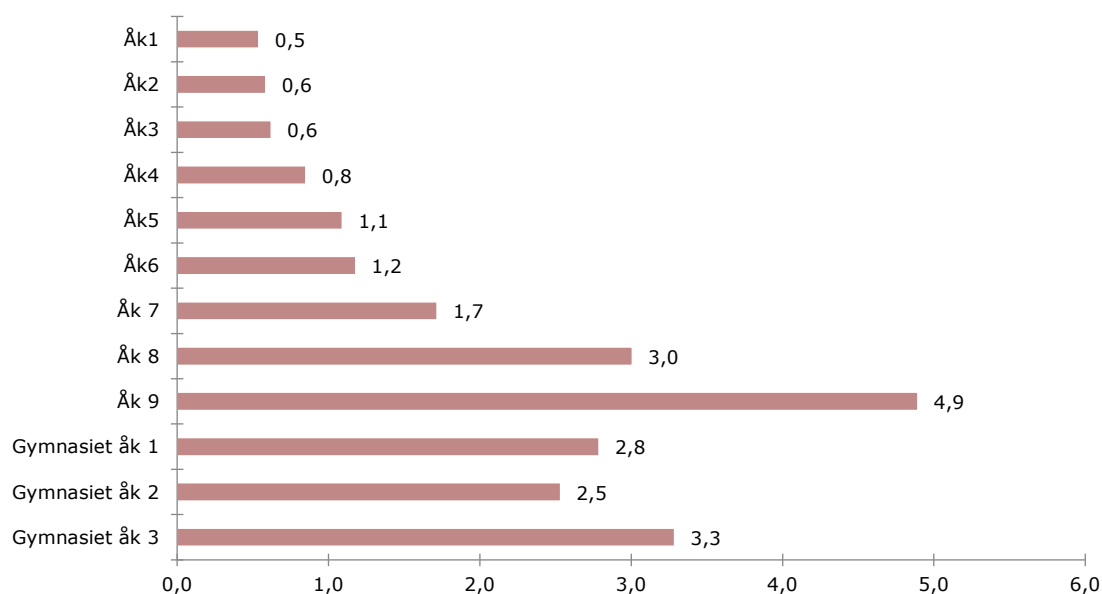
Som framgår av figur 18 så erbjuds en elev väldigt lite vägledningstillfällen i grundskolans tidigare år. Under högstadiet, särskilt i årskurs 8 och 9, så ökar dock antalet erbjudna vägledningstillfällen per elev tydligt, vilket med all sannolikhet i första hand har med det kommande gymnasievalet att göra. I gymnasieskolan ligger sedan antalet tillfällen relativt konstant, med en liten ökning i årskurs 3, vilket sannolikt har att göra med val till vidare studier och yrkesbana.

⁸ Avgränsningen vad gäller typ av vägledning som avses är hämtad från Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledning, sid 11: *Studie- och yrkesvägledning i snäv bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Här ges den enskilde eleven möjlighet att reflektera över sig själv i relation till olika framtidsvägar.*

⁹ Frågan ställdes inte i 2020 års undersökning.

Figur 18: Genomsnittligt antal erbjudna vägledningstillfällen per elev och årskurs i grund- och gymnasieskolan

Bas: Samtliga vägledare i grund- och gymnasieskolan

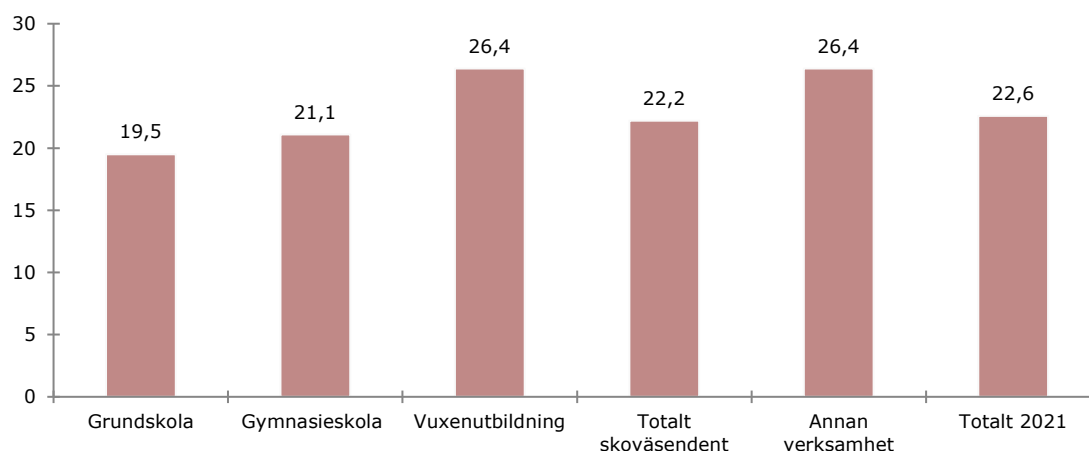
Vägledarna fick också svara på om man anser att antalet vägledningstillfällen som erbjuds eleverna per årskurs är tillräckligt för att de ska få kvalitativ vägledning utifrån sina behov. Endast 27 procent av samtliga tillfrågade svarade ja på den frågan. Uppdelat på skolformer framgår att 23 procent av vägledarna i grundskolan svarade ja medan 31 procent av de verksamma i gymnasieskolan svarade ja. Resultaten indikerar alltså tydligt att eleverna erbjuds för lite individuell vägledning i skolan och att skolorna därmed har svårt att leva upp till styrdokumentens krav.

Tid för fortbildning

I föreliggande enkätundersökning ställdes en fråga som berör hur många timmar fortbildning studie- och yrkesvägledarna fått under 2021. Motsvarande fråga ställdes i undersökningen från 2020 (uppgiften som efterfrågades avsåg då hur det såg ut 2019).

Figur 19: Genomsnittligt antal klocktimmar erhållen fortbildning per vägledare under 2021 (skolform/annan verksamhet/totalt)

Bas: Samtliga

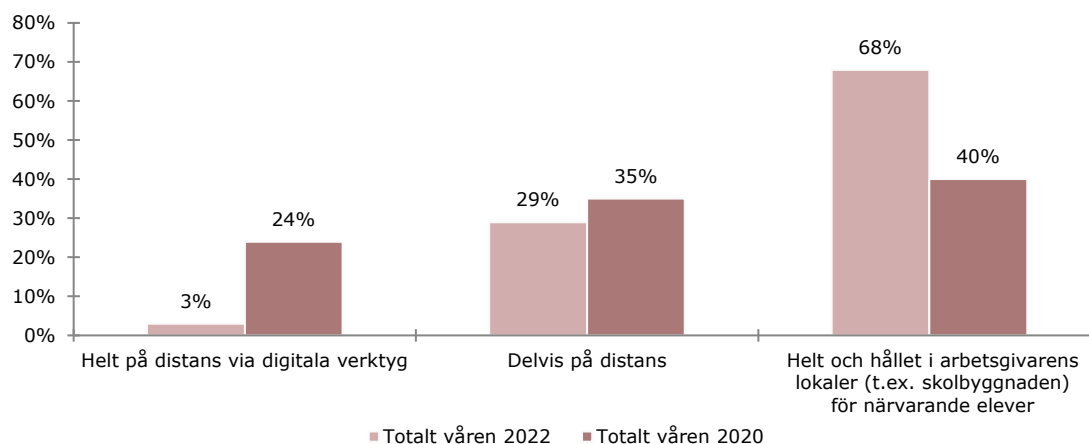
Som framgår av figur 19 har det genomsnittliga antalet klocktimmar fortbildning lågt, precis som det var 2019. Det kan också noteras att vägledare i vuxenutbildningen och annan verksamhet i genomsnitt hade något fler fortbildningstimmar än de i grund- och gymnasieskolan.

Arbetsbelastningen under coronapandemin

I denna undersökning ställdes några frågor om hur arbetssituationen utvecklats under coronapandemin. Lärarnas Riksförbund genomförde våren (slutet av april/början på maj) 2020 en mindre undersökning av hur arbetet med vägledning påverkats av pandemin och de förändrade villkor som det innebar för skolan och vägledarna¹⁰.

Figur 20: Hur bedrivs studie- och yrkesvägledningen just nu?

Bas: Samtliga vägledare inom skolväsendet samt resultat från 2020

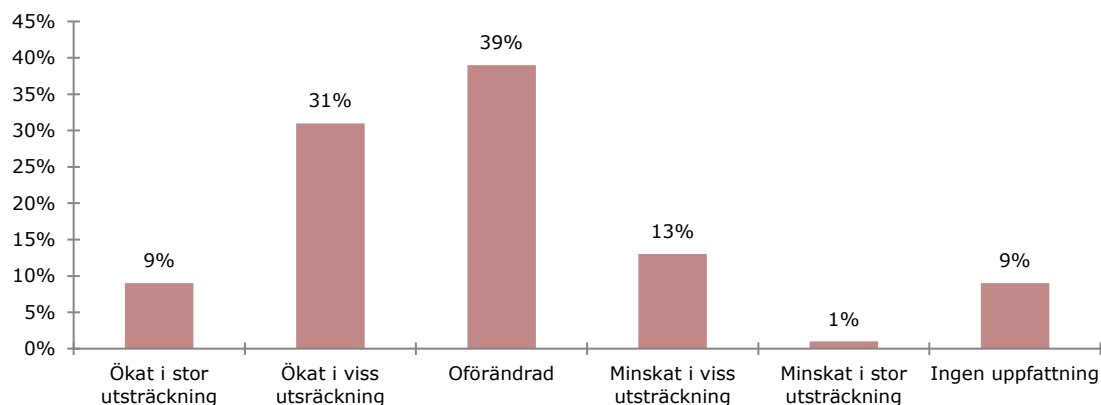

Som framgår av figur 20 ovan har andelen vägledning inom skolan som bedrivs på distans minskat sedan början av coronapandemin. Till största del beror det på att studie- och yrkesvägledarna i gymnasieskolan i våras till allra största del arbetade fysiskt på plats igen (82 procent). För studie- och yrkesvägledarna i grundskolan är det ingen större skillnad, givet att de som regel förväntades arbeta som vanligt på plats i skolans lokaler även under pandemin. Det kan noteras att över 70 procent av vägledningen inom vuxenutbildningen bedrevs på distans våren 2022, vilket är nästan lika hög andel som i inledningen av pandemin.

Det är uppenbart att studie- och yrkesvägledarnas arbetsbelastning påverkats under pandemin. Som framgår av figur 21 är det 40 procent av samtliga respondenter som uppger att pandemin inneburit en ökad arbetsbelastning. Det finns inga större skillnader beroende på vilken verksamhet eller skolform man arbetar inom.

Figur 21: Hur har arbetsbelastningen som helhet för dig som studie- och yrkesvägledare utvecklats sedan Coronapandemin tog fart fram till nu?

Bas: Samtliga

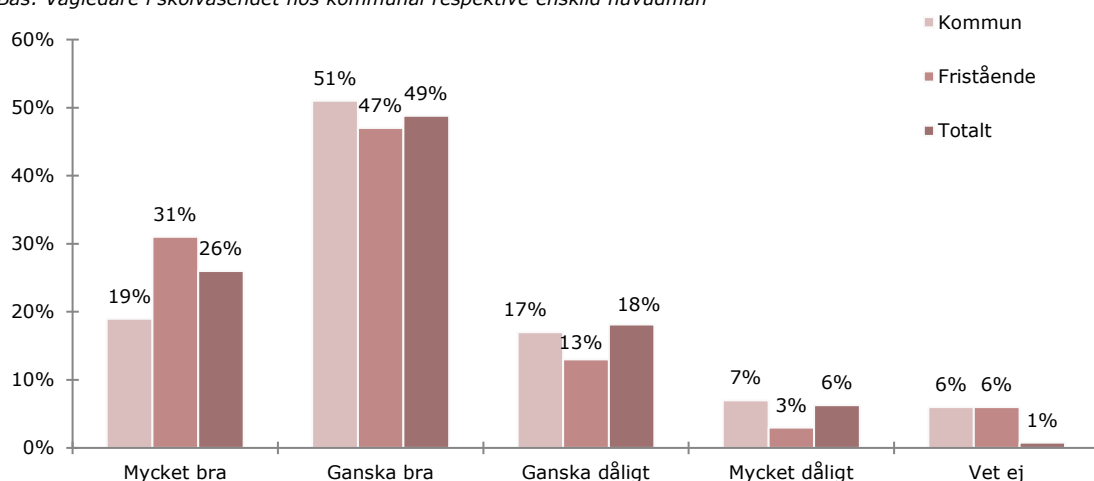

¹⁰ Lärarnas Riksförbund; *Så påverkar Coronapandemin skolan PM nr 5; Coronapandemin och studie- och yrkesvägledningen* (juni 2020)

Sammantaget är majoriteten av vägledarna relativt nöjda med arbetsgivarens agerande gentemot dem som anställda, se figur 22. Drygt 70 procent tycker att arbetsgivaren agerat mycket eller ganska bra. Samtidigt är det en femtedel som inte är nöjda med hur arbetsgivaren hanterat situationen. Vägledare som arbetar i friskolor är något nöjdare än de som är kommunalt anställda, nästan 80 procent är nöjda jämfört med 70 procent av de kommunalt anställda. I de öppna svaren framgår att en del av de vägledare som är mer nöjda tycker att det bland annat över lag fungerat väl med övergången till digitala lösningar och haft större möjligheter till flexibelt arbete. Bland de som är missnöjda återkommer bland annat bristande smittskyddsåtgärder på plats, oklara regler för hemarbete och att vissa (främst vägledare i grundskolan) inte fått möjlighet att arbeta hemma trots önskemål.

Figur 22: Hur har arbetsgivaren hanterat Coronapandemin i förhållande till dig som arbetstagare?

Bas: Vägledare i skolväsendet hos kommunal respektive enskild huvudman

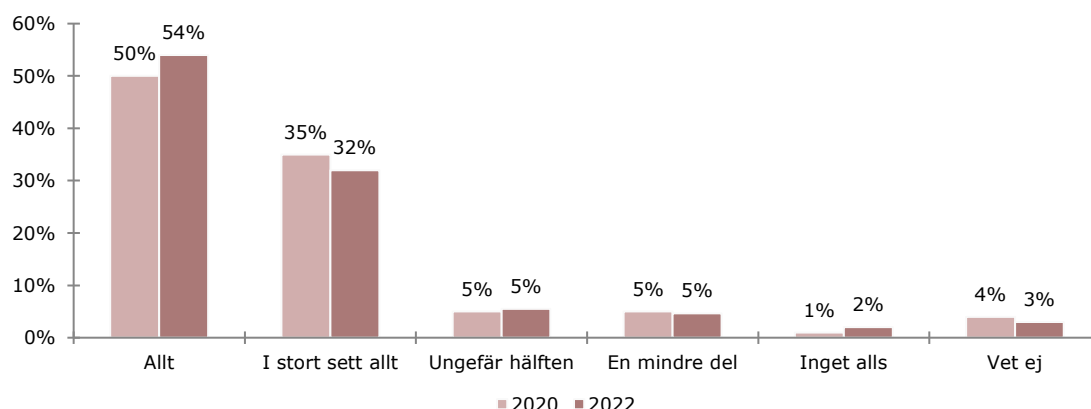

Hälsa

Precis som i tidigare undersökningar ställdes ett antal frågor om hur studie- och yrkesvägledarnas hälsosituation ser ut och om den är kopplad till arbetssituationen.

Figur 23: Om du varit frånvarande från arbetet på grund av kortare sjukdom (upp till en vecka), hur stor del av dina arbetsuppgifter måste du ta igen när du är tillbaka på arbetet?

Bas: Samtliga

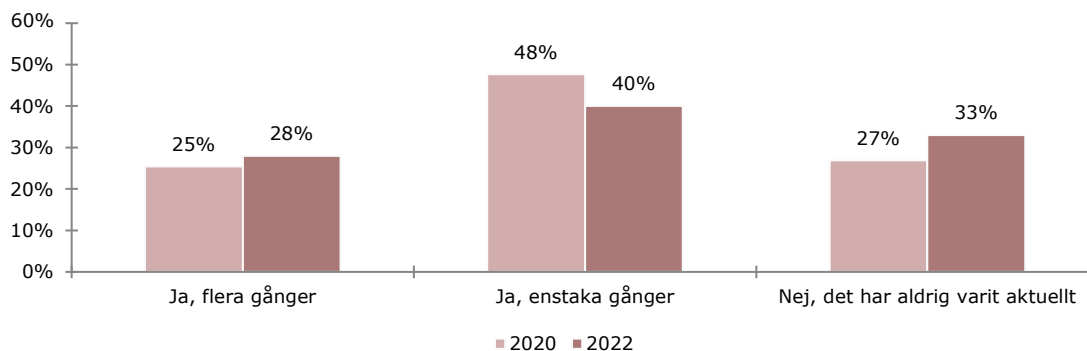

Resultaten i figur 23 visar, precis som föregående undersökning, att många studie- och yrkesvägledare är ensamma på sin arbetsplats och att det inte finns någon som kan ta över vid kortare frånvaro. Det tycks också vara ovanligt, och kanske inte ens praktiskt möjligt, att ta in vikarier. Som framgår av figur 24 och 25 nedan leder detta till att många studie- och yrkesvägledare arbe-

tar fast de är sjuka. Känslan av ansvar för eleverna och att ingen annan kan ta vid och utföra arbetsuppgifterna är de två viktigaste orsakerna till att man arbetar trots sjukdom. Det kan noteras att en del vägledare i öppna svar också anger att man upplever att man kan, eller förväntas, jobba hemma med hjälp av digitala lösningar även om man är sjuk, vilket ju aktualiserats under pandemin.

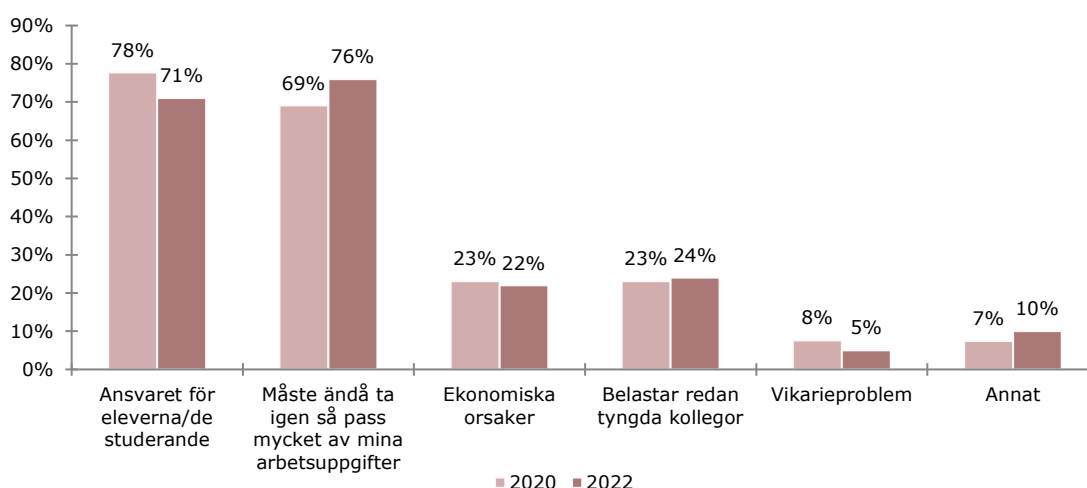
Figur 24: Har det under de senaste 12 månaderna hänt att du gått till arbetet trots att du med tanke på ditt hälsotillstånd egentligen borde ha sjukskrivit dig?

Bas: Samtliga

Figur 25: När du arbetat trots att du borde ha sjukskrivit dig, vad har det berott på?

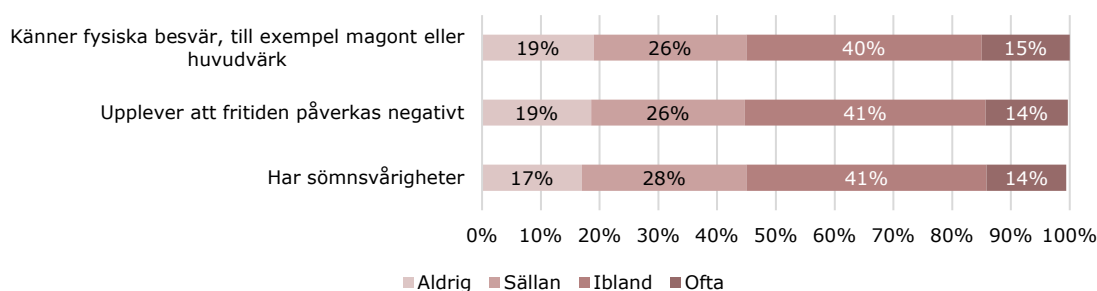
Bas: Samtliga

Som framgår av figur 26 nedan påverkas många studie- och yrkesvägledare negativt rent hälso- mässigt av sin arbetssituation. Över hälften upplever att man ibland eller ofta drabbas av fysiska besvär, sömnsvårigheter eller att fritiden påverkas negativt. Den bilden framkom även i undersökningarna från 2020 och 2011.

Figur 26: Hur påverkas du av din arbetssituation?

Bas: Samtliga

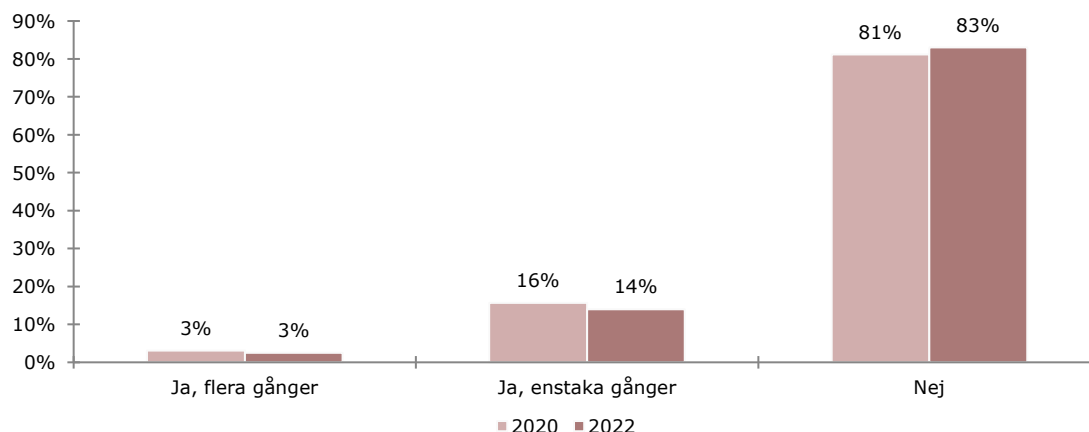

Diskriminering och trakasserier

Som i tidigare undersökningar ställdes några frågor kring om studie- och yrkesvägledarna utsatts för olika former av diskriminering och trakasserier.

Figur 27: Har du i ditt arbete blivit utsatt för diskriminering, trakasserier, hot eller våld under de senaste 12 månaderna?

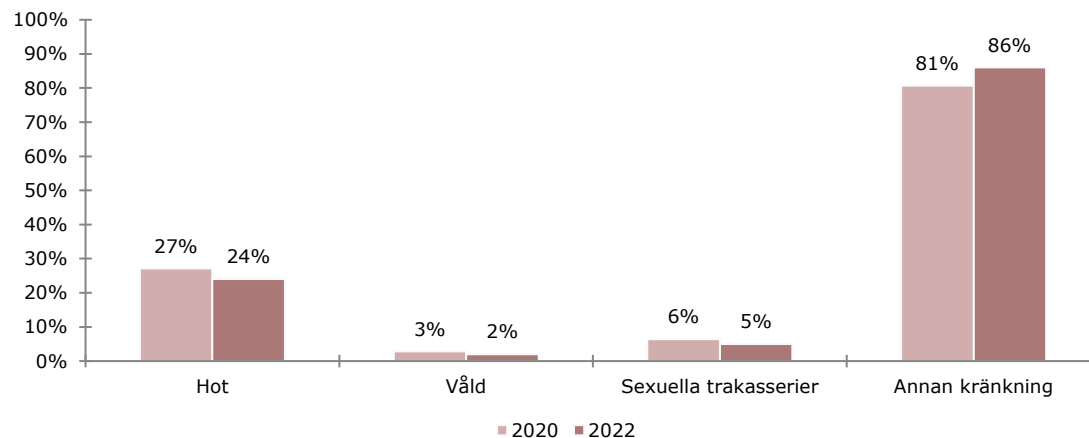
Bas: Samtliga

Precis som i undersökningen 2020 är det knappt två av tio som uppger att de utsatts för diskriminering, trakasserier, hot eller våld det senaste året, vilket är en ökning med knappt 10 procent jämfört med 2011.

Figur 28: Vad av följande har du under de senaste 12 månaderna utsatts för i anknytning till ditt arbete?

Bas: Vägledare som uppgett de utsatts för trakasserier, våld, hot eller våld

Det är ovanligt att studie- och yrkesvägledare utsätts för våld och sexuella trakasserier, medan däremot andra typer av kränkningar (till exempel åldersdiskriminering och kränkningar från chefen och kollegor) och hot är mer vanligt förekommande. Bilden har inte förändrats nämnvärt sedan 2020.

Metodbeskrivning

Urval och svarsfrekvens till föreliggande undersökning

Målgruppen för undersökningen var samtliga yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare som är medlemmar i Lärarnas Riksförbund, vilket utgör ungefär hälften av samtliga yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare i Sverige med minst treårig eftergymnasial utbildning¹¹. Undersökningen omfattar både de som arbetar inom skolväsendet och de som arbetar inom andra verksamheter (till exempel universitet och högskola). Utifrån uppgifter i medlemsregistret identifierades 1 995 yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare som målgrupp och som hade angett en e-postadress. 151 av dessa nåddes inte av enkäten på grund av autosvar eller felaktiga adresser. Det slutgiltiga nettourvalet framgår av tabell M1.

Tabell M1: Urval och svarsfrekvens	Antal	Andel
Bruttourval	1 995	100%
Felaktiga kontaktuppgifter	151	8%
Ej i målgrupp	0	0%
Nettourval	1 844	100% (92%)
Internbortfall	155	8%
Antal fullföljda	795	43%
Svarsfrekvens beräknat på bruttourval		47%
Svarsfrekvens beräknat på nettourval		52%

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes under perioden 14 mars–19 april 2022. Totalt skickades tre påminnelser.

¹¹ Totalt 3 934 individer enligt SCB:s yrkesregister för 2020.

Referenser

- Lärarnas Riksförbund; Stödmaterial om antal elever per studie- och yrkesvägledare: www.lr.se/lon-lagar--avtal/arbetstid/antal-elever-per-studie--och-yrkesvagledare
- Lärarnas Riksförbund; *Arbetar deltid för att orka – en studie om deltidsarbete inom skolväsendet* (rapport 2022)
- Lärarnas Riksförbund & Sveriges Skolledarförbund; *En alltmer uppdelad skola – 700 högskolerektorer om skolans likvärdighet och framtid* (rapport 2021)
- Lärarnas Riksförbund; *Så påverkar Coronapandemin skolan PM nr 5; Coronapandemin och studie- och yrkesvägledningen* (juni 2020)
- Lärarnas Riksförbund; *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö. Genomförd mars–april 2011* (rapport 2011)
- Lärarnas Riksförbund; *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö 2020 – Tuff vardag för yrkesgruppen som ska leda eleverna rätt* (rapport 2020)
- Lärarnas Riksförbund; *Studie- och yrkesvägledare behöver utvecklings- och karriärmöjligheter. Så uppfattar yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare möjligheterna till utveckling och karriär i yrket* (rapport 2019)
- Skolverket; *Allmänna råd om arbetet med studie- och yrkesvägledning* (2013)
- SOU 2019:40, *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan* (bilaga 7 till Långtidsutredningen)
- Statistiska Centralbyrån, *Yrkesregistret med yrkesstatistik*: www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/yrkesregistret-med-yrkesstatistik/
- Utbildningsutskottet, 2017/18:RF24; *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning*

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

[LR.se/undersökningar](https://lr.se/undersokningar)

Lärarförbundet

[Lararforbundet.se](https://lararforbundet.se)